

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב): - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

מאמרי שמחת החג – זמן שמחתנו

שיחות שנאמרו במקהלות עם, בבית המדרש הגדול שערי תבונה, רמות א' ירושלים

א

ליל הושענא רבה תשס"ג

סעודת יום טוב לשמחת המצוה

אנחנו נמצאים בזמן של מצות שמחת יום טוב, ונתבונן מהו הגדר של מצות שמחת יום טוב. יש לשון של רבינו יונה בשער הרביעי (אות ט') לגבי מצות האכילה בערב יום כיפור, מהו הטעם של המצוה, וכתב שם בתוך דבריו: "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", בכל יום טוב עושים סעודה 'לשמחת המצוה'.

ומבואר שיש שלושה דברים: יש 'מצוה', ויש 'שמחת המצוה', ויש 'סעודה' לשמחת המצוה. ושמחת המצוה היינו שמחה מחמת המצוה, שהמצוה נותנת שמחה. אדם שעושה מצוה ויודע את חשיבות המצוה הוא עושה אותה בשמחה, ושמח מחמת המצוה.

וכך גם ביום טוב אנו שמחים מחמת מצוות היום, שבכל יום טוב יש מצוות, ומחמת המצוות של היום טוב יש שמחה, ובשביל השמחה הזאת עושים סעודה, כלשון רבינו יונה "סעודה לשמחת המצוה". **כיון שיש מצוה לשמוח במצוות, ומצוה הנעשית בשמחה היא מצוה גדולה יותר, עושים סעודה כדי לחזק את השמחה במצוה, שמתוך הסעודה, על ידי הסעודה, מתחזקת שמחת המצוה.**

ובזה ביאר רבינו יונה את טעם מצות האכילה בערב יום כיפור, כי יום כיפור הוא גם כן יום טוב, שיש בו מצות יום כיפור, ויש שמחה מחמת מצוות היום, ומן הראוי היה לקבוע בו סעודה לשמחת המצוה כמו בשאר ימים טובים, אבל אי אפשר לעשות את הסעודה בזמן המצוה, כי יום כיפור הוא תענית ואסור לאכול בו, לכן עושים את הסעודה לפני המצוה, בערב יום כיפור, שכבר אז שמחים במצות יום כיפור שעתידיה להגיע, והסעודה היא לחזק את שמחת המצוה.

וכתב רבינו יונה שם "כי יגדל וישגא מאד שחר השמחה על המצוות", משמע מדבריו שזה גדול יותר משכר המצוה עצמה, שמחת המצוה, כשעושים מצוה בשמחה, השכר על השמחה גדול יותר משכר המצוה! וסתם שמחה בלי מצוה לא שייך, אבל אם יש מצוה, אמנם גם אם מקיימים אותה בלי שמחה יש שכר, אבל כשמקיימים בשמחה השכר גדול הרבה יותר, "יגדל וישגא מאד!"

ארבע מדרגות בכוונת קיום המצוות

ובאמת יש כמה דרגות בכוונת קיום המצוות, מתוך איזה כוונה מקיימים את המצוות. יש מי שמקיים מצד יראה, שמפחד מהעונש, שאם לא יקיים את המצוה יהיה לו עונש, ואינו רוצה את העונש, וזו יראת העונש. ויש שמקיים מאהבת השכר, שרוצה את השכר על המצוה. ומהו השכר והעונש? יכול להיות שכר ועונש בעולם הזה, ויש גם יראת הגיהנום ושכר העולם הבא.

ומצינו בזה אריכות בדברי הרמב"ן בפרשת אחרי מות על הפסוק (ויקרא יח, ה) "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", וכתב על זה הרמב"ן שם: "ודע כי חיי האדם במצוות כפי הכנתו להם", החיים שהמצוות נותנות לאדם, איזה חיים יש לו מהמצוות? תלוי כפי ההכנה, עם איזה הכנה הוא עושה את המצוה, והיינו באיזה כוונה הוא מקיים את המצוה.

ופירט הרמב"ן שם: "כי העושה המצוות שלא לשמן על מנת לקבל פרס, יחיה בהן בעולם הזה ימים רבים בעושר ובנכסים וכבוד, ועל זה נאמר (משלי ג, טז) בשמאלה עושר וכבוד, ופירשו (שבת סג, א) למשמאילים בה עושר וכבוד". היינו אם אדם עושה מצוות בשביל העולם הזה, זוכה בהן לחיי העולם הזה, כיון שהוא רוצה עולם הזה נותנים לו עולם הזה, אך עולם הבא אינו מקבל, מאחר שכל כוונתו היא לשם העולם הזה. וזוהי **דרגה אחת** של "וחי בהם", שהוא חי חיים טובים בעולם הזה, ואת זה גם רשעים מקבלים.

ודרגה שנייה כתב הרמב"ן: "וכן אותם אשר הם מתעסקין במצוות על מנת לזכות בהן לעולם הבא שהם העובדים מיראה, זוכים בכוונתם להינצל ממשפטי הרשעים ונפשם בטוב תלין". היינו מי שעושה את המצוות מצד אהבת העולם הבא, שהוא רוצה עולם הבא, באמת יזכה לעולם הבא, "ונפשו בטוב תלין", לא מוזכר איזה עולם הבא מיוחד, רק נפשו בטוב תלין, שיהיה לו טוב, וזוכה להינצל ממשפטי הרשעים, שלא יהיה לו גיהנום, ויהיה לו עולם הבא – אך לא מיוחד.

והמשיך הרמב"ן שיש **דרגה שלישית** יותר גבוהה: "והעוסקין במצוות מאהבה כדין וכראוי", היינו מי שעושה את המצוות לשמן, מאהבת המצוות ומאהבת השם, שהוא מרגיש שהוא נהנה מזה, וזו כל השאיפה שלו, לא על מנת לקבל פרס, לא בשביל השכר, רק "מאהבה כדין וכראוי" – כפי הדין של מצות האהבה, "עם עסקי העולם הזה כענין הנזכר בתורה בפרשת אם בחוקתי והשיג לכם דיש את בציר וגו'", היינו שהוא עוסק גם בעולם הזה כפי הנצרך כדי חייו, אבל הוא עושה את המצוות מאהבה, כדין וכראוי.

על זה כתב הרמב"ן "יזכו בעולם הזה לחיים טובים כמנהג העולם, ולחיי העולם הבא זכותם שלמה שם", והיינו כיון שהוא עושה מאהבה שלא על מנת לקבל פרס, זוכה לעולם הבא מיוחד, לא רק נפשו בטוב תלין, אלא "זכות שלמה"! וזה עולם הבא אחר לגמרי, כמו שכתוב (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, עין לא ראתה (ישעיהו טד, ג), והיא מדרגה אחרת של עולם הבא.

והוסיף הרמב"ן שם שיש עוד **דרגה רביעית** שכמעט אינה בנמצא "והעוזבים כל ענייני העולם הזה ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף, וכל מחשבתם וכוונתם בבוראם בלבד, כאשר היה הענין באלוהו, בהידבק נפשם בשם הנכבד יחיו לעד בגופם ובנפשם כנראה בכתוב באלוהו וכידוע ממנו בקבלה, וכמו שבא במדרשים בחנוך ובבני העולם הבא העומדים בתחיית המתים", וזו דרגה שזכו לה רק יחידים, כמו חנוך ואלוהו, שהגוף שלהם לא מת, אלא נעשה רוחני.

שמחה מאהבת המצוה עצמה

והנוגע לשמחה של מצוה, נראה פשוט שאם אדם שמח במצוה מחמת העולם הזה שיקבל עבורה, אם כן הוא שמח בעולם הזה ולא במצוה. ואפילו מי ששמח בעולם הבא שיקבל, הרי הוא שמח בעצמו, בטובה שתהיה לו מזה, ואין זה נקרא שמחה על המצוה. כך מסתבר.

ושמחת המצוה פירושו ששמח מחמת עצם קיום המצוה, שהוא עושה מאהבה ושמח במצוה עצמה, ולא בשכר שיקבל עבור המצוה, ועל זה כתב רבינו יונה שיגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, כשהשמחה היא "על המצוה", והמצוה עצמה היא השמחה שלו.

שמחת יום טוב מחמת מצוות היום

וזהו ענין שמחת יום טוב, כמו שכתב רבינו יונה שעושים סעודה "לשמחת המצוה", כלומר שקיום הדין ושלמות המצוה של שמחת יום טוב הוא לשמוח במצוות היום. שבכל יום טוב יש מצוות, כגון סוכה ולולב בחג הסוכות, ואכילת מצה בפסח, וגם יום טוב עצמו, קדושת היום, מקרא קודש, ושבטון – עשה ולא תעשה, וכן חול המועד, יש בו קדושת המועד, ושמים במצוות ובקדושת היום, ועל השמחה הזאת עושים סעודה, כדי לחזק את הרגש השמחה, וכל האכילה והשתייה הם רק אמצעי לזה, לחזק את שמחת המצוה.

ולכן כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב ו, כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמוח ברגל לא יימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצוות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", צריכה להיות שמחה שיש בה עבודת השם, שהשמחה עצמה היא עבודה, ומה שייכת השמחה לעבודת השם? – אם אדם שמוח מחמת המצוה, שהוא מחשיב את המצוה ובוהה הוא שמוח, שיש לו זכות ואפשרות לקיים את המצוה, זה נקרא שמחה של עבודת השם, שהשמחה עצמה היא העבודה.

ומצינו גם במדרש (שיה"ש רבה א, לא) על הפסוק "זה היום עשה השם נגילה ושמחה בו", ופסוק זה הולך על שמיני עצרת כדאיתא בילקוט פרשת פינחס, ואמרו במדרש שם "אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בך בהקב"ה וכו'", ומבואר כי מצות שמחת יום טוב עניינה הוא לשמוח בהקב"ה, ומה היא שמחה בהקב"ה? – אם השמחה היא במצוה, שמחה בזה שהמצוה נותנת דבקות ומוסיפה קרבת אלוקים, וזהו שמחה בהקב"ה, ומי שזוהי השמחה שלו, מחמת חשיבות המצוה עצמה, זה נקרא שמחה של עבודת השם, שהשמחה עצמה היא עבודת השם.

ובזה מובן מה שידוע מהזהור (מובא בהקדמה לשב שמעתתא) על הפסוק (מלאכי ב, ג) "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם" – פרש חגיכם ולא פרש שבתכם, והיינו מפני שחלוק דין הסעודה ביום טוב מדין הסעודה בשבת, שביום טוב תכלית כוונת המצוה הוא שמחה של עבודת השם, שמחה בהקב"ה, וכמו שאומרים בנוסח התפילה "וישמחו בך ישראל", ולכן אם האכילה היא בכוונה אחרת, ששמוח באכילה עצמה, אין זו שמחת יום טוב, ועל זה נאמר פרש חגיכם. אבל בשבת יש מצוות עונג שבת, שהגוף יינה, כמו שהגוף צריך לנוח צריך גם להתענג, ועצם הנאת הגוף היא המצוה, וזהו הענין של סעודת שבת, ולכן בזה לא נאמר פרש שבתכם (א"ה. עיין בית הלוי פרשת תרומה).

וזהו שכתב רבינו יונה שביום טוב קובעים סעודה "לשמחת המצוה", כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות.

שמחת הנדבה לבית המקדש – זכות לבנינו

ומביא שם שני פסוקים על זה. פסוק אחד מדברי הימים, כשדוד המלך הכין את כל מה שצריך לבית המקדש, והקב"ה אמר לו שהוא לא יבנה את הבית, כי דם לרוב שפכת וגוי (דה"י א' כב, ח) רק שלמה יבנה, אבל כל ההכנות לבנין הבית עשה דוד בעצמו, שהוא קנה את המקום מגורן ארונה, וגם הכין את כל הזהב והכסף, שכל ישראל התנדבו, והביאו הרבה כסף וזהב, וכל מה שצריך בשביל המקדש, הכל כבר היה מוכן, ורק היה חסר ששלמה יבנה את זה.

ודוד המלך התפלל אז על בית המקדש, שיזכו לבית המקדש, שהוא עצמו אינו יכול לבנותו, אבל הוא מתפלל שבסוף ייבנה, שיזכו לבנותו, ואמר בתפילתו (שם כט, יז) "ועתה עמך הנמצא פה ראיתי בשמחה להתנדב לך" – כלל ישראל התנדבו לבית המקדש, והנדבה הייתה בשמחה, ובזכות השמחה של הנדבה שהתנדבו, וזוהי הזכות שבשבילה הוא מבקש שיזכו לבנין בית המקדש.

והיינו כי בית המקדש אין לנו מושג מהו, השפעת הקדושה שהיה משפיע על כלל ישראל, בתוך לבו של כל אחד ואחד, וכדי לזכות לזה צריכים זכויות, לזכות לקבל השפעת קדושה מן השמים צריכים זכויות, ודוד המלך התפלל שיזכו לזה בזכות השמחה בהתנדבות, שהיא שמחה של מצוה, ומגיע להם בזה שיזכו לבית המקדש.

וכתוב עוד בפסוק (שם ט) "וישמחו העם על התנדבם", היינו כמו שאמר דוד המלך ש"ראיתי בשמחה להתנדב לך" באמת כך היה, שהם שמחו "על התנדבם", השמחה הייתה על ההתנדבות, שיש להם זכות

להתנדב, ושמחו בזה שיכולים לתת נדבה לבית המקדש, "כי בלב שלם התנדבו להשם", הנדבה הייתה בלב שלם, וממילא שמחת המצוה היא כמו שצריך להיות.

מדרגות בשמחה של מצוה

וממשיך הפסוק "וגם דוד המלך שמוח שמחה גדולה", בדוד המלך כתוב "שמחה גדולה" יותר מן העם, שכל העם התנדבו בשמחה, וישמחו העם, אבל לא בשמחה גדולה, ואילו בדוד המלך נאמר שמחה גדולה, והיינו כפי דרגתו, לפי דרגת ההשגה וההכרה בחשיבות הקדושה, כך גדול השמחה, ולכן היה לו שמחה יותר גדולה מהם.

וכתוב אחר כך ויברך דוד וגוי, כל התפילה שאנו אומרים בפסוקי דזמרה, וממשיך (שם יח) "השם אלוקי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך".

ויש לפרש "שמרה זאת" – את המדרגה הזאת, מדרגת השמחה של כלל ישראל, ששמחו בהתנדבות, השמחה שהיא עצמה עבודת השם, שתתקיים המדרגה הזאת בלבב עמך, וימשיכו עם הדרגה של שמחת המצוה שיש להם עכשיו, ובזכות זה שיזכו לבית המקדש, שהרי בית המקדש נבנה רק מאוחר יותר, ודוד התפלל שיזכו גם אז להמשיך את הדרגה הזאת של שמחת המצוה, ובוהה יזכו לבית המקדש.

[וזה לשון המסילת ישרים בפרק י"ט: הוא שנאמר תחת אשר לא עבדת את השם אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, ודוד לפי שראה את ישראל בעת התנדבם על בנין הבית שכבר הגיעו למעלה הזאת, התפלל עליהם שתתקיים המידה הטובה בהם ולא תסור, הוא מה שכתוב ועתה עמך הנמצא פה ראיתי בשמחה להתנדב לך השם אלוקי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם וגוי].

אכילת שלמים מרוממת למדרגת שמחה

ובהמשך הפסוקים שם (כא-כב) כתוב: "ויזבחו להשם זבחים ויעלו עולות להשם וגוי ויאכלו וישתו לפני השם ביום ההוא בשמחה גדולה", היינו שהביאו קרבנות, זבחי שלמים, ואכלו אותם לפני השם, לפני השם פירושו לשם שמים, ואז כבר הייתה שמחה גדולה. קודם אצל העם כתוב רק שמחה רגילה, "וישמחו העם", "בשמחה להתנדב לך", אבל אחרי שהקריבו את הקרבנות ואכלו זבחי שלמים, אכילת שלמים זה כמו שלמי שמחה, שאין שמחה אלא בבשר שלמים (פסחים קט, א), ועל ידי זה הגיעו לדרגת "שמחה גדולה".

והיינו כי כדי להגיע לדרגת שמחה של קדושה, שמחה של עבודת השם, לרומם את האדם למדרגה הזאת, שתהיה לו שמחה כזאת, צריך לאכול שלמי שמחה, בשר קודש של שלמים, בשר שיש בו קדושה, אכילה שיש בה קדושה, עם כוונה של קדושה [וכנוכר לעיל שאכלו ושתו "לפני השם" – בכוונה לשם שמים], ועל ידי זה מגיעים לדרגה של שמחה, ופה כבר הייתה "שמחה גדולה" אצל כל ישראל, כולם שמחו שמחה גדולה. אלו הן מדרגות בשמחה של מצוה.

שמחת חנוכת המקדש – להשראת השכינה

ואחרי זה כששלמה המלך כבר בנה את בית המקדש כתוב (דה"י ב' ז, ח-י) ויעש שלמה את החג בעת ההיא שבעת ימים וגוי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים, וביום עשרים ושלושה לחודש השביעי שילח את העם לאהליהם, וכן כתוב במלכים (א' ח, סה) ויעש שלמה בעת ההיא את החג וגוי שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום. היינו שעשו חנוכת המזבח, חנוכת המקדש, שבעה ימים קודם חג הסוכות, ובכל אותם הימים הקריבו קרבנות ואכלו זבחי שלמים לשמחת חנוכת המקדש. ומאחר שהתחילו בשמחה שבעה ימים קודם סוכות, נמצא שאכלו שלמים ביום כיפור.

כלומר, שלמה המלך התיר וחיב את כלל ישראל להקריב קרבנות ולאכול שלמים בחנוכת המקדש אפילו שזה יום כיפור, ונתבטל באותה שנה הצום של יום כיפור, והיינו מפני ששלמה המלך השיג ברוח קדשו, צריכים השגה של רוח הקודש להשיג דבר כזה, שיש כאן מצוה גדולה כזאת, שלצורך השראת השכינה לכלל ישראל, צריך שיהיו בדרגה של "שמחה גדולה" הראויה לזכות להשראת השכינה של בית המקדש, ובשביל זה צריכים להקריב קרבנות ולאכול זבחי שלמים, ושלמה המלך ברוח קדשו, ובחכמת התורה הגדולה שלו, השיג שכך ראוי להיות בהוראת שעה, שזה דוחה יום כיפור.

ומצינו כעין זה בחנוכת המשכן אצל הנשיאים שהקריבו קרבנות, והיו אלו קרבנות שלא מצינו כדוגמתם בשום מקום, כגון מה שהביאו

קטורת נדבה, הרי אסור להקריב קטורת נדבה, קטורת יחיד, וגם חטאת יחיד, חטאת נדבה, הרי אין חטאת באה בנדבה, והנשיאים הקריבו כן מצד ההשגה שלהם, שהבינו בעצמם שכך צריך להיות בתור הוראת שעה (עייני מנחות נ, א) לצורך השראת השכינה במשכן, והקריבו אפילו בשבת, שנים עשר יום רצופים, מפני שהבינו בהשגתם שיש כאן הוראת שעה שזה דוחה שבת [ומזה למד שלמה המלך בקל וחומר לחנוכת המקדש שדוחה יום כיפור כדאיתא במו"ק דף ט"ו].

ואמרו בגמרא (מו"ק ט, א) "אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכיפורים והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלליה, יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי העולם הבא", והיינו בימי שלמה המלך, כשנתבטל הצום ואכלו שלמים ביום כיפור, היו כלל ישראל חוששים ודואגים מה יהיה, ויצתה בת קול ואמרה שהם מזומנים לחיי העולם הבא, כי באמת כך היו צריכים לעשות, ואכילת השלמים אז הייתה מצוה גדולה יותר מהצום ביום כיפור, כדי שתהיה שמחת המצוה, ובזה זכו להשראת השכינה.

ואמרו "כולכם" מזומנים לחיי העולם הבא, כולכם, כל כלל ישראל, שיש בהם הרבה דרגות, וכמו שכתב הרמב"ן שיש כאלה שעושים המצוות בשביל לקבל שכר ורוצים עולם הזה, אבל כאן "כולכם" כל כלל ישראל זכו לעולם הבא, והרי עולם הבא מקבלים רק בעד לשמה (עייני פירוש המשניות להרמב"ם סוף מכות), וכאן כל כלל ישראל, גם הכי פשוטים שבעם, זכו למדרגה זו, שהייתה התרוממות כזאת על ידי הבית המקדש, ועל ידי הקרבת הקרבנות ואכילת הקדשים, שזכו לדרגה של שמחת מצוה שלמה, וזכו בזה לעולם הבא.

וזהו הפסוק שהביא רבינו יונה על גודל שכר השמחה על המצוות, ששמחת המצוה הייתה כל כך גדולה שדוד המלך התפלל שבזכות זה תהיה השראת השכינה, ולא ביאר שם את כל ההמשך, אבל רואים שאכלו ביום כיפור בשביל זה.

כגודל שכר השמחה חומר ביטולה

ועוד פסוק מביא רבינו יונה שם, שנאמר (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב, היינו שהתוכחה באה על חסרון השמחה בעבודת השם, שאמנם הייתה עבודת השם ועשו מצוות, אבל לא בשמחה ובטוב לבב, ובגלל זה הייתה התוכחה, וכתב רבינו יונה שרואים מזה את גודל שכר השמחה על המצוות. ולכאורה אמנם רואים כאן את גודל העונש, שיש עונש חמור על חסרון שמחה בעבודת השם, אבל היכן מבואר גודל השכר?

ויש לפרש לפי דברי רבינו יונה במקום אחר (ש"ג אות טז) שכתב "ודע כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה, אף על פי שאינו עושה מעשה בהפרתה, כמו שמצינו במצות הפסח ובמצות המילה שהן מצוות עשה ויש בהן כרת", עכ"ל, והיינו ככל שהמצוה יותר גדולה כך העונש על ביטולה חמור יותר, ואף כשאינו עושה בידיים, ומבטלה בשב ואל תעשה, גם כן עונשו חמור.

וראיה לדבר ממצוות פסח ומילה שהן מצוות עשה, ויש עונש כרת על ביטולן, מפני שהן מצוות גדולות מאד, והיכן רואים שהן מצוות גדולות? – בזה שדוחות שבת, פסח דוחה שבת, ומילה דוחה שבת, ולכן אף על פי שהן מצוות עשה, ובדרך כלל אין עונש כרת על ביטול עשה שהוא בשב ואל תעשה, אבל כאן יש כרת, כי אלו הן מצוות גדולות מאד, ולפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה.

ובזה מבואר מה שהביא רבינו יונה מהתוכחה על חסרון שמחה בעבודת השם, שרואים מזה גם את גודל החשיבות של השמחה וגודל החיוב שבה, וממילא השכר על זה גדול מאד.

והטעם בזה, מפני ששמחת המצוה היא מעלה שבפנימיות האדם, שהשמחה באה מתוך הכרת החשיבות של המצוה, ומה שהאדם בלבו מחשיב את המצוה זה דבר גדול מאד, יותר ממעשה המצוה עצמה. ולכן גם ההיפך, אם חסרה השמחה במצוה, ויש זלזול בחשיבות המצוה, זה גם כן חמור מאד, כמו שביאר רבינו יונה במדרגה העשירית (שע"ת ג, קס) באלו שאין להם חלק לעולם הבא, שהזלזול בחשיבות התורה והמצוות הוא דבר שמפסידים בו עולם הבא.

חסרון תורה נקרא "חוסר כל"

ונהנה לשון הפסוק הוא "תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", ומיד אחר כך כתוב "ועבדת את אויביך אשר ישלחנו השם בך ברע ובצמא ובעירום ובחוסר כל", ואמרו חז"ל

(מכילתא יתרו יט) "מאי ובחוסר כל? שיהיו חסרים מתלמוד תורה", כשחסר תורה – זה נקרא חוסר כל.

ומשמע שכל זמן שלא חסר תורה, אזי אפילו שיש רעב וצמא ועירום זה לא כל כך גרוע, כי כשיש תורה "אשריך בעולם הזה" ולא מרגישים את כל הקשיים האחרים, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין כ, א) על דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה, היינו שהיה להם "עירום" ועסקו בתורה – וזו לא התוכחה, רק אם חסר תורה זה נקרא "חוסר כל", וזוהי התוכחה הכי גדולה. יותר גרוע מהכל זה כשחסר תורה.

שמחת התורה בהכרת החשיבות

ומאחר שחוסר כל זה תורה, אם כן גם מה שכתוב קודם "מרוב כל" יש לפרשו על דברי תורה, שהיה הרבה תורה, ובכל זאת לא הייתה שמחה, שמחת התורה, השמחה שצריכה להיות מחמת חשיבות התורה שזה משמח את האדם, לא החשיבו את התורה כמו שצריך, ולכן לא הייתה שמחה. זה הפירוש לא עבדת בשמחה "מרוב כל". שיכול להיות הרבה תורה, אבל בלי הכרת החשיבות ובליל השמחה.

וכמו שידוע מהר"ן בנדרים (פא, א) על מה שאמרו בגמרא שם לגבי חורבן בית ראשון: מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת וגוי' על מה אבדה הארץ דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר השם על עזבם את תורת וכו' אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה.

ופירש בזה הר"ן בשם רבינו יונה: "כלומר שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שהיא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקין בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה", היינו שהם עסקו בתורה, אבל לא החשיבו אותה, והזלזול בחשיבות התורה והמצוות נקרא "עזבם את תורת", ועל זה היה החורבן, וזוהי התוכחה.

זהו הענין של שמחת התורה ושמחת המצוה, אם מחשיבים את התורה, שכל מילה של תורה זה מצוה כמו שידוע מהגרי"א (שנות אליהו פאה), תלמוד תורה כנגד כולם וביטול תורה כנגד כולם. ואם מזלזלים בביטול תורה וחסר בחשיבות התורה זה חמור מאד.

אורי בראש השנה וישעי ביום הכיפורים

והנה אנו עומדים כבר בהושענא רבה שהוא יום הדין וגמר החתימה, גמר חתימה טובה, ואחר כך יהיה שמחת תורה.

ומצינו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה כא, ד) על הפסוק "לדוד השם אורי וישע"י אורי בראש השנה וישעי ביום הכיפורים. והפירוש הפשוט בזה, "אורי" בראש השנה – שראש השנה הוא זמן של תשובה, ובו מתחילים עשרת ימי תשובה, וכיצד עושים תשובה? על ידי הכרת האמת, וזה נקרא אור, שבזמן הזה יש סיעתא דשמיא מיוחדת להכרת האמת, כמו שאמרו (ר"ה יח, א) דרשו השם בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, שבימים אלו יש סיעתא דשמיא לתשובה והכרת האמת, שאפשר יותר לראות את האמת, מי שרוצה רואה את האמת, ובוה עושים תשובה.

ואחר כך בא יום כיפור שנקרא "ישע"י, וזה הולך על הכפרה ומחילת העוונות שהיא הישועה. בראש השנה נותנים לנו את האור, את האפשרות להכיר את האמת ולחזור בתשובה, וביום כיפור יש כפרה, כמו שכתוב (ויקרא טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם", אחרי הכפרה זוכים לטהרה מן השמים, כמו שאמרו (יומא פה, ב) מי מטהר אתכם אביכם שבשמים – הקב"ה מטהר את ישראל, מן השמים נותנים טהרת הלב, וזוהי הישועה שזוכים למדרגת הטהרה, כמבואר במסילת ישרים פרק ט"ז מה היא טהרה.

שמחת חג הסוכות לאחר טהרת יום כיפור

ואחרי זה בא "כי יצפנני בסוכה", חג הסוכות זמן שמחנתנו, שהשמחה תהיה בשלמות צריכים טהרת הלב, ואם הלב הוא טהור אז יש שמחה במצוה עצמה, שמרגישים את חשיבות המצוה, ואז מקיימים את המצוה של "ושמחת בחגך" בשלמות כראוי.

אבל למעשה המציאות היא לא כך, כמו שאמרו בירושלמי (מובא במ"ב סימן תק"ל) כלום אסור לעשות מלאכה בחול המועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין, ע"כ. ומשום כן תיקנו הראשונים תעניות בה"ב לאחר כל חול המועד, מפני שחוששים שמא מתוך משתה ושמחה באו לידי עבירה (מ"ב סימן תצ"ב). כך הוא טבע האדם, שיש יצר הרע.

וראו להתבונן מה עושים וכיצד מתחזקים, בפרט עכשיו בהושענא רבה שהוא יום דין, ולאחר מכן בשמחת תורה, שתהיה שמחת תורה כמו שצריך, שמחה עם התורה באמת. ודאי יש עניינים שמקבלים קבלות, ועכשיו הרי זה המשך היום כיפור, כמו באמצע יום כיפור עדיין, ונתבונן מה הם הקבלות שאפשר לקבל, דברים קלים שיביאו את האדם לתיקון השלם, מהו החיזוק שצריך להיות.

חובת תיקון מידות רעות שבלב

הנה דבר ידוע, שכתוב גם ברמב"ם (הלכות תשובה ז, ג) שהתשובה צריכה להיות לא רק על עבירות שבמעשה, אלא גם על מידות רעות שבלב, וכך כתב הרמב"ם שם: "אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההיתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה".

דעות רעות היינו מידות רעות שבלב, ויכול להיות מידה רעה שאינו עושה שום מעשה, כגון כעס, שהוא כועס בלב, אך אינו עושה שום מעשה מתוך הכעס, ואינו משבר כלים בחמתו, אלא שולט במעשיו, רק בלב יש כעס. או גאווה, שאינו עושה שום מעשה, אבל בלב יש גאווה שהיא מידה רעה, וכבר נאמר (משלי טו, ה) תועבת השם כל גבה לב, אפילו גאווה שבלב היא תועבת השם. וכן על הכועס אמרו (זוהר ח"א כז, ב) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, ואמנם בגמרא (שבת קה, ב) אמרו כן רק על המשבר כלים בחמתו, אבל גם כעס בלב הוא מידה רעה כמו שכתוב (קהלת יא, ז) והסר כעס מלבך.

המידות דבוקות באדם ויסוד לכל התורה

וכתב הרמב"ם שם "ואלו העוונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם", מידות רעות גרועות יותר ממעשים רעים, וקשה יותר לחזור בתשובה עליהן, כי המידות זה פגם בנפש האדם, ואילו במעשים יכול להיות שהיצר הרע התגבר עליו ועשה מעשה, ואחר כך כבר אינו עושה, אבל מידות זה טבע קבוע באדם שהמידה הרעה דבוקה בו, שהוא כל הזמן דבוק בעבירה, והעבירה דבוקה בו, הגאווה דבוקה בו, ומידת הכעס דבוקה בו, והתאוות דבוקות בו, זהו חומר הענין של מידות רעות.

ומצינו בפרקי אבות (ב, ט) שרבי יוחנן בן זכאי אמר לתלמידיו "צאו וראו איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם", ואמר בלשון "שידבק", כי המידות זהו טבע דבוק באדם, שמלווה אותו כל הזמן, וצריך שיהא דבוק במידות הטובות, שעל זה דיבר רבי יוחנן בן זכאי, וכפי שרואים גם מהתשובות שהשיבו לו התלמידים: עין טובה, חבר טוב, שכן טוב, רואה את הנולד, לב טוב, הכל הנהגות של מידות טובות, וגם רואה את הנולד שייך למידות טובות [ונתבאר במקום אחר], ולא דיברו שם על תורה ויראת שמים, רק על מידות.

וכבר ידוע מרבי חיים ויטאל שכתב בשערי קדושה, שבתורה לא נאמרו הרבה מצוות על ענייני המידות, מפני שמידות הן ההקדמה והיסוד לכל התורה, ומי שיש בו מידות רעות זה פוגם את כל המצוות שלו, וכל מצוה שהוא עושה היא פגומה, כי המידה הרעה קיימת ודבוקה בו, ועבירה מכבה מצוה (סוטה כא, א), אפילו שהוא עושה מצוות, מכיוון שהוא דבוק בעבירה הרי זה מכבה את המצוה, שהמצוה לא משפיעה את הקדושה עליו, וכמו שכתב הרמב"ם (שם הלכה ז) לגבי בעל תשובה שקודם היה "עושה מצוות וטורפין אותו בפניו", שהיו מחזירים לו את המצוות. זהו הענין של מידות רעות.

הדרך לתיקון המידות – אהבת התוכחות

וכיצד מתקנים את המידות? הנה בדרך כלל אדם לא מרגיש את מידותיו הרעות, ושמעתי מהגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל שמי שמרגיש בעצמו מידה רעה זו דרגה גבוהה מאד, שעל ידי זה יבוא לידי תיקון ויתקן את מידותיו, אבל בדרך כלל האדם משוחד וחושב שהוא מתוקן כבר, ואינו מרגיש שיש לו מידה רעה הצריכה תיקון.

ומה העצה לזה? אמרו חז"ל במסכת תמיד (כת, א) איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות, וענין זה הוא גם מהדברים שהתורה נקנית בהם "ואהב את התוכחות" כדאיתא באבות פרק ששי, לאהוב את התוכחות, כי בלי תוכחה האדם מעצמו אינו מרגיש בחסרונותיו, ועל ידי התוכחות הוא שומע מה החסרונות שיש לו, ואם הוא אדם אמיתי, הוא מודה על האמת ומתקן.

ומה היא תוכחה? יש תוכחה שאדם שומע מאחרים, ויש גם עצה אחרת: ללמוד ספרי מוסר, שהם גם כן תוכחות, ומי שהוא איש אמת שרוצה את האמת, ורוצה לתקן את עצמו ולמצוא מה שצריך לתקן, בספרי המוסר יוכל למצוא את זה.

וגם עסק התורה הוא תבלין ליצר הרע, אם לומדים תורה בלי הפסק זה מועיל לכל הדברים הצריכים חיזוק. אך כאמור צריך גם קביעות בספרי המוסר. וידוע שמי שיש לו קביעות ללימוד המוסר, אפילו קביעות קטנה, ואפילו דקה אחת ביום, לעיין בספר מוסר, באיזה ספר מוסר שמעורר אותו, כל אחד לפי טבעו, זה מוכרח להשפיע, ואמנם זה לא ביום אחד, אבל במשך הזמן בודאי יש השפעה, כי כן הוא טבע האדם שמקבל השפעה, וזו הדרך לתיקון כל המעשים.

ויחד עם זה צריך גם תפילה, להתפלל על רוחניות, ושמעתי ממו"ר הגרא"א דסלר בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, ומתוך חיזוק אפשר לזכות.

הריקודים מכניסים הרגשים בחשיבות התורה

וזכרני שהגרא"א דסלר דיבר פעם בישיבה למחרת יום כיפור, ואמר כי הנה עכשיו נוסעים הביתה, וחוזרים לישיבה לשמחת תורה, ואיני זוכר את כל הפרטים שדיבר אז, אבל בתוך דבריו אמר: כי כשחוזרים לישיבה ורוקדים בשמחת תורה, צריכים לדעת שהמטרה היא "אריין טאנצן אין זיך די שמחת תורה" – להרקיד בתוך עצמו את השמחת התורה, ששמחת התורה תהיה כמו שצריכה להיות, שמחה עם התורה, מתוך הכרת חשיבות התורה, ועל ידי הריקודים שהם מעשים של שמחה, מכניסים יותר את ההרגשים של שמחת התורה.

זוהי הדרך וכך נזכה לגמר חתימה טובה ולשמחת תורה אמיתית!

ב

ליל הושענא רבה תשס"ד

הושענא רבה יום דין וגמר החתימה

הנה הושענא רבה הוא יום הדין וגמר החתימה. בראש השנה הייתה הכתיבה, וביום כיפור החתימה, וגמר החתימה הוא הושענא רבה. כלומר אפילו מי שלא זכה בכתיבה בראש השנה ובחתימה ביום כיפור עדיין הוא יכול לזכות בהושענא רבה לגמר חתימה טובה, וכיצד אפשר לזכות? אם יוסיף מעשים טובים וישתנה עד הושענא רבה יזכה לגמר חתימה טובה, למרות שכבר הייתה קודם חתימה אחרת.

ומצינו גם כן בדיני אדם, שאפילו מי שנגמר דינו למיתה, שהוא כבר גברא קטילא, אם נתחדש איזה לימוד זכות, שבא אחד ולימד עליו זכות, כל זמן שלא נסקל עדיין אפשר לבטל את הגמור דין. לכן חתימת הדין תלויה בהנהגת האדם בימים שבין יום כיפור להושענא רבה, וכפי מצבו בהושענא רבה יהיה גמר החתימה.

ובאמת אנו רואים שבהושענא רבה נוסח התפילה הוא כמו בימים נוראים, שמוסיפים מזמורים, ואומרים "קדוש ונורא", עם ניוונים של ימים נוראים, כי באמת זהו יום דין וגמר החתימה. ועוד כתוב בספרים שמיום כיפור עד הושענא רבה יש עשרה ימים, יום כיפור הוא ב' והושענא רבה בכ"א, ויש ביניהם עשרה ימים, כנגד עשרת ימי תשובה שמראש השנה עד יום כיפור, והימים האלו מסוגלים להתעלות ותיקון המעשים כדי לזכות לגמר חתימה טובה.

ומרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל (הובאו דבריו בס' ירחי כלה עמ"ס סוכה) אמר בשם הסבא מקלם, שהושענא רבה הוא ממש כמו יום כיפור, אלא שביום כיפור יש איסור אכילה ועינויים, ואילו בהושענא רבה אין עינויים, ואדרבה יש מצות שמחה, אבל הוא יום דין, וצריכים להרגיש בו הרגשה של יום דין כמו ביום כיפור.

הקושי לקיים שמחת יום טוב כהלכתה

ואמנם, מאחר שהושענא רבה הוא יום טוב, וכן הימים שלפניו, ודאי שהמצוה של שמחת יום טוב יכולה להצטרף ולהכריע, להוסיף זכויות על ידי המצוה הזאת שהיא רק ביום טוב, אך זהו בתנאי שהמצוה תהיה בשלמות, כפי ההלכה של שמחת יום טוב. וידוע בשם הגאון שמצות שמחת יום טוב היא מצוה שקשה מאד לקיימה.

ובעצם צריך ביאור מדוע זה קשה, הרי השמחה היא כמו שאמרו בגמרא (פסחים קט, א) אנשים בראוי להם בבשר ויין וכו', זהו עיקר השמחה, ובוה מקיימים מצות שמחת יום טוב, בזמן המקדש היו שלמי שמחה, ובזמן הזה המצוה דאורייתא של שמחה מתקיימת בבשר ויין, ואם כן מהו הקושי כל כך בשמחת יום טוב.

וצריך לבאר בזה על פי דברי הרמב"ם שכתב (הלכות יום טוב ו, כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמוח ברגל לא יימשך בין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות", היינו שריבוי האכילה והשתיה עלול להביא את האדם לידי שחוק וקלות ראש, ולא זו מצות השמחה ביום טוב.

והמשיך הרמב"ם שם "ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוֹקֵיךָ בשמחה ובטוב לבב – הא למדת שהעבודה בשמחה וכו'", היינו שצריכים שהשמחה תהיה שמחה שיש בה עבודת השם, שמחה המביאה לידי עבודת, עבודת השם, וזהו הענין של שמחת יום טוב, אמנם ודאי צריכים בשר ויין, אבל המטרה בזה היא עבודת יוצר הכל, שמחה של מצוה.

שמחה והידור במצוה – מדרגה פנימית

והיינו כפי שכבר דיברנו בעבר, שהשמחה היא שמחת קיום המצוות, שהמצוה משמחת, ועבודת השם משמחת, וזהו השמחה וזה עיקר המצוה של שמחה. והשכר על זה גדול מאד, כמו שכתב רבינו יונה כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, מפני ששמחת המצוה באה מתוך הכרת חשיבות המצוה בפנימיות הלב, ועיקר מעלת המצוות תלויה בכוונת הלב, עד כמה מחשיבים את המצוה.

וכן רואים לגבי הידור מצוה שאמרו (ב"ק ט, ב) הידור מצוה עד שליש במצוה, היינו שיש חיוב להדר במצוה עד שליש, והוא חיוב מדרבנן ולא מדאורייתא, להוסיף הידור במצוה עד שליש. ואם אדם מוסיף ומהדר יותר משליש, אמרו בגמרא שם, עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה, ופירשו רש"י ותוספות, מהו משל הקב"ה? שאוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. כל המצוות שכרן הוא רק בעולם הבא, כמו שאמרו (קידושין לט, ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, חוץ מכמה מצוות פרטיות, אבל בהידור מצוה, מה שאדם מוסיף ומהדר יותר מהחיוב, זוכה גם לפירות בעולם הזה.

והטעם מפני שההידור הוא סימן על חשיבות המצוה, שהאדם בפנימיותו מחשיב את המצוה, ולכן הוא מהדר בה ומוציא עליה הוצאות יותר מהחיוב, ומאחר שזה נובע מתוך הפנימיות וכוונת הלב הרי זה חשוב מאד יותר מהמצוה עצמה, וכמו שכתב רבינו יונה לענין שכר השמחה על המצוות, שזה מראה את החשיבות שמחשיב את המצוה, ולכן השכר על זה יותר גדול.

נמצא ששמחת יום טוב צריכה להיות מחמת הרגשת חשיבות היום-טוב, שמרגישים את חשיבות היום וזה מביא לידי שמחה, וזהו שלמות המצוה של שמחת יום טוב. ואמנם ודאי שבשר ויין זה לעיכובא, וצריכה להיות שמחה של אכילה ושתיה, שבלי זה חסר בשמחה, אבל צריך שתהיה השמחה מחמת הרגשת חשיבות המצוה.

ובדרך הטבע זה לא כך, כמו שידוע מדברי הירושלמי (מובא במ"ב סימן תק"ל) שעיקר האיסור לעשות מלאכה בחול המועד הוא כדי שיעסקו בתורה, אבל המציאות היא שמתוך האכילה והשתיה פוזזין ובאים לידי קלות ראש. ולכן אמר הגר"א ששמחת יום טוב היא מצוה שקשה לקיימה, כי הגוף מטבעו נמשך לשמחה של קלות ראש, ואין זה קל כל כך לשמוח שמחה אמיתית של מצוה, ולהרגיש את חשיבות המצוה עד שזה יביא לידי שמחה.

ובעצם כל המעלות של שלמות האדם תלויה בפנימיות, עד כמה שהוא מחשיב תורה ומצוות, ומה הוא מחשיב יותר, עולם זה או עולם הבא, רוחניות או גשמיות, מה הוא יותר מחשיב ומה תופס אצלו יותר מקום, ואם הגשמיות תופסת מקום זו לא השלמות, רק אם הרוחניות היא העיקר והגשמיות טפל, וזהו השלמות.

שמחת המצוה ביום טוב ובכל השנה

ובעמדתנו ביום הדין של הושענא רבה, אם מקיימים בשלמות את המצוה המיוחדת לימים אלו – שמחת יום טוב, על ידי שמרגישים את חשיבות המצוות עד שזה גורם שמחה, ודאי שזו כבר זכות גדולה מאד ליום הדין לזכות לגמר חתימה טובה.

ואמנם הענין של שמחת המצוה ועבודת השם בשמחה שייך גם בכל השנה, כמו שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את השם בשמחה, ועל זה באה התוכחה כמו שהביא הרמב"ם את הפסוק תחת אשר לא עבדת את השם אלוֹקֵיךָ בשמחה ובטוב לבב.

אבל שם אין זו מצוה בפני עצמה, אלא מעלה כללית בכל המצוות שצריך לקיימם בשמחה, ואם חסרה השמחה במצוות זה לא ביטול המצוה, רק חיסרון במעלה ובשלמות המצוה, ואילו ביום טוב יש מצות עשה מיוחדת של שמחה, שאם לא מקיימים אותה מבטלים מצות עשה של שמחת יום טוב. וזהו החומר של שמחת יום טוב.

מצוה מיוחדת לשמחה אחרים ביום טוב

והנה בשמחת יום טוב מצוינו ענין נוסף, מלבד עצם הדבר שצריכים להרגיש את חשיבות המצוות וחשיבות היום טוב, יש ענין שאמרו חז"ל בפסחים שם חייב אדם לשמוח בניו ובני ביתו ברגל שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך, והמשך הפסוק שם: אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך, היינו שיש מצוה מיוחדת ביום טוב לשמוח אחרים, מי שחסרה לו שמחה, צריכים לשמוח אותו, וזה נכלל בעיקר המצוה של שמחת יום טוב.

ובספר החינוך (מצוה תפ"ח) כתב שמי שאינו משמוח אחרים ביום טוב לא קיים את המצוה בשלמות: "והזהירנו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה העניים והגרים והחלשים שנאמר אתה וגוי' והלוי והגר והיתום והאלמנה וכו' ועובר על זה ואינו משמוח עצמו ובניו ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל ביטל עשה זה", עכ"ל.

ואמנם ענין זה לשמוח אחרים הוא ממצות חסד הנוהגת כל השנה, והיא מן החמורות, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יג) כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר (מיכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, ע"כ.

וזו מצוה גדולה מאד – וחמורה מאד אם לא מקיימים אותה גם בכל השנה, אבל ביום טוב נאמרה מצות עשה מיוחדת על זה, לשמוח אחרים, מתוך אהבת הבריות ואהבת חסד, וזו מצות הרגל.

לימוד מקרבנות החג – אהבת הבריות

וראיתי מובא ממין המשגיח זצ"ל (בספר ירחי כלה שם) שדיבר פעם בהושענא רבה, במה צריכים להתחזק בהושענא רבה כדי לזכות בדין, מה הם הזכויות הגדולות שאנו מזלזלים בהם.

ומזכיר שם, כי הנה בחג הסוכות נצטוונו להביא שבעים קרבנות, ואיתא בחז"ל (ענין סוכה נ"ה וברש"י פרשת פינחס) שקרבנות אלו הם כנגד שבעים אומות העולם, שאנו מביאים קרבנות לכפר עליהם שלא יכלו ויאבדו מן העולם. כלומר אנו חייבים לדאוג לאומות העולם שיהיה להם קיום, ואף שהם עושים לנו צרות, עלינו לדאוג להם.

ואמר המשגיח כי רואים מזה את ענין אהבת הבריות, שהוא לא רק בישראל, אלא בכל הבריות, אפילו שאינם ישראל, ואמנם בישראל החיוב גדול יותר, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, והיינו כמוך ממש כמו שכתב המסילת ישרים פ"א.

וזהו שאמרו בפרקי אבות (ג, יד) חביב אדם שנברא בצלם וכו' חביבין ישראל שנקראו בניו למקום, היינו שכל אדם יש לו חביבות, מפני שנברא בצלם אלוֹקֵי, אלא שישאל יש להם יותר חביבות שנקראו "בנים" למקום, אבל גם כל אדם שנברא בצלם יש לו חביבות, וצריכים להרגיש את החביבות הזאת שתהיה אהבת הבריות.

ואמר המשגיח שעל ידי זה שמחזקים את אהבת הבריות בימי חג הסוכות, וזהו זכות גדולה מאד לזכות בדין בהושענא רבה.

מידות טובות הזכויות לזכות בדין

מידות טובות הם הדבר העיקרי ביותר, וגם במשה רבינו אנו רואים שהשבח והמעלה שהוזכר עליו בתורה הוא (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד", כי זהו יסוד שלמות האדם.

ורואים גם בהפטרה של יום כיפור (ישעי' נז-נח) שמזכירים את הענין של מידות טובות: סולו סולו פני דרך וגוי' מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וגוי', והיינו מידת הענווה, זה מה שהקב"ה רוצה מאיתנו, ואחרי זה ממשיך הנביא מה הם החטאים, ומזכיר ענייני בין אדם לחברו: הלא זה צום אבחרו פתח חרצובות רשע וגוי' הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגוי' אז תקרא והשם יענה! – זהו מה

שקוראים בהפטרות של יום כיפור, ועל זה צריכה להיות התשובה בתענית, לתקן את הדברים שבין אדם לחברו.

וכן רואים בפיוטים שאחרי סדר העבודה ביום כיפור, שאנו אומרים "על כן ברחמיך הרבים נתת לנו את יום צום הכיפורים הזה וכו' יום אסור באכילה יום אסור בשתייה וכו' יום שימת אהבה ורעות יום עזיבת קנאה ותחרות", היינו **זוה מעיקר החיובים של יום כיפור**, ולא מזכירים שם עוד דברים אחרים, רק חמשת העינויים, ושימת אהבה ורעות, ועזיבת קנאה ותחרות. אלו הם החיובים שיום כיפור מחייב אותם, אהבת הבריות, בין אדם לחברו. ורואים עד כמה שזה חמור, וכמה שזה חשוב בשביל לזכות בדן.

וגם רואים בתשליך שאומרים תפילה ארוכה מהחיד"א שיש בה הרבה בקשות, ועיקר הבקשות שם הם על תיקון המידות: "ותספיק בידני להתרחק מכל המידות הרעות והאסורות, ובפרט זכנו להתרחק מהגאוה והכעס וההקפדה וכל גבה לב, ונהיה מיושבים בדעתנו ונכיר מיעוט ערכנו ונפשנו כעפר לכל תהיה, ולא נתכעס ולא נקפיד, ונהיה אוהבי שלום ומרבים שלום" וכו', ורק בסוף מבקשים גם על תורה, אבל עיקר הבקשות מתחיל מהמידות.

והיינו מפני שמידות טובות הם היסוד, שבלי זה לא שייך שלמות בכל התורה, כמו שידוע מרבי חיים ויטאל למה לא נכתבו בתורה איסורים מפורשים על כל ענייני המידות, וביאר רבי חיים ויטאל בשערי קדושה, כי מידות טובות הם היסוד וההקדמה לכל התורה, ובלי מידות טובות כל התורה והמצוות אינם בשלמות.

כוח השפעת המידות

ועד היכן מגיע כוח השפעת המידות, מה יכול לגרום איזה חיסרון במידות, אנו רואים בירבעם בן נבט, שהיה בחיר ישראל וגדול הדור בתורה, כמו שאמרו (סנהדרין קב, א) שתורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, כל תורתו הייתה לאמיתה של תורה, והוא ואחיה השילוני חידשו דברים שלא שמעתם אוזן מעולם, ונאמר עליהם "ושניהם לבדם בשדה" – שכל תלמידי חכמים דומים לפניהם כעשבי השדה, ואיכא דאמר שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה, עד כדי כך היה ירבעם גדול בתורה! ואף על פי כן כשעלה לגדולה ובא לידי ניסיון, החטיא את כל ישראל בעגלי הזהב, בגלל חשבונות של כבוד.

ומובא בגמרא שם שהקב"ה תפשו לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטיל בגן עדן, היינו שיעשה תשובה, ויזכה לטייל בגן עדן עם הקב"ה ודוד המלך, ושאל ירבעם "מי בראש" האם אני או בן ישי, אמר לו הקב"ה בן ישי בראש, ואמר ירבעם אם כן איני חפץ בכך. עד כדי כך השפיע עליו הכבוד.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שאמר, שאם נדייק בלשון הגמרא נראה שבתחילה הקדים הקב"ה את ירבעם לפני בן ישי, ואמר "אני ואתה" ואחר כך "בן ישי", כי אם היה חוזר בו כך היה באמת, שהוא היה קודם ואחריו בן ישי, כי הוא היה גדול יותר, והיה מגיע לו להיות קודם, אך לירבעם זה לא הספיק, וביקש לשמוע "בפירוש" שהוא יהיה בראש, וכיון שכן, אמר לו הקב"ה בן ישי בראש.

וביאר הרב דסלר כי תפשו "בבגדו" היינו במידותיו, שביקש הקב"ה לבדוק את מידותיו, מה הן המידות שלו, ובזה נכשל, שלא הסתפק בזה ששמע מפי הקב"ה "אני ואתה" – ובן ישי, אלא רצה יותר להיות בטוח בזה שהוא בראש. עד כדי כך גדול כוח היצר של "מי בראש", יצר הרע של כבוד וגאוה, שאפילו גדול בתורה כמו ירבעם זה יכול להביא אותו לידי כך שאין לו חלק לעולם הבא, ומפסיד את הכל.

זהו כוח המידות, וכששמים לב במציאות רואים את זה, שאם יש איזה פגם במידות, גם גדלות בתורה לא יכולה לעזור.

ונמצינו למדים שני עניינים חשובים מאד, שהם זכויות גדולות מאד, ושייכים לפנימיות הלב: **הכרת חשיבות המצוות, ומידות טובות.** שני דברים עיקריים מאד, אך גם קשים מאד וכפי שהזכרנו מהגר"א, כי זה נגד הטבע, שהטבע מושך לעולם הזה, ומחשיב את העולם הזה יותר מן העולם הבא, והטבע גם נמשך אחרי המידות הרעות.

התורה תבלין – לפי מידת הדבקות

והעצה הידועה היא כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. מי ששקוע בתורה, התורה היא תבלין, ומרחקת אותו מרדיפת העולם הזה ומכל המידות הרעות.

אך פשוט שכדי שתהיה התורה תבלין צריכים שהתורה תהיה ברציפות בלי הפסק. ומצינו הבדל גם להלכה אם התורה היא ברציפות או שיש איזה הפסק, לענין מה שאמרו (בי"ב ה, א) רבנן לא צריכי נטירותא, והיינו מה שיש חיוב לבני העיר לשלם מס עבור שמירת העיר, רבנן פטורים מהמס ואינם משלמים, כי הם לא צריכים את השמירה, שגם בלי זה הם שמורים, שתורתם מגינה עליהם, והם אפילו מגינים על אחרים, לכן הם פטורים מתשלום מס השמירה.

ומי נקרא "רבנן" לענין זה? כתב הרא"ש שם (פ"א סימן כ"ו) "ונראה שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", עכ"ל, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך יו"ד סימן רמ"ג.

היינו שרבנן נקרא אפילו מי שעוסק באיזו אומנות לפרנסתו, אם הוא מנצל את כל זמנו הפנוי לעסק התורה, וגם מה שהוא עוסק בפרנסה אינו "אץ להעשיר" ואינו מחפש את העשירות, רק מה שצריך כדי חייו לפרנס את עצמו ומשפחתו, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו הוא מחזר על דברי תורה, הרי הוא נקרא רבנן. כי גם כשהוא עובד ועוסק לפרנסתו, זה לא העיקר אצלו, ואינו מחפש את העשירות והעולם הזה, רק מפני ההכרח הוא נאלץ לבטל מזמנו כדי שיהיה לו ממה לחיות, אבל התכלית והעיקר אצלו זה התורה, ומלאכתו טפלה, תורתו קבע ומלאכתו עראי, לכן הוא נקרא רבנן אפילו בזמן שאינו לומד.

ומצד שני משמע מלשון הרא"ש שאם לא "בכל שעה שהוא פנוי מעסקו חוזר לתלמודו", אפילו שהוא עוסק בתורה רוב שעות היום, אם יש זמנים ביום שיכול ללמוד ואינו לומד, ומתבטל קצת מדברי תורה, כבר אינו נקרא "רבנן", כיון שחסר לו בדבקות בתורה לפי כוחותיו. ובזמן שאינו לומד ודאי שהיצר הרע שולט עליו, אבל אפילו בזמן שהוא לומד כבר אין לו דין של רבנן, ואינו בדרגה של רבנן, והוא צריך משהו שיגן עליו, ומסתבר שהוא צריך לתת מס עבור השמירה.

כללו של דבר, **העיקר תלוי לא בכמות הזמן כמה שלומדים, אלא כמה מתבטלים, עד כמה האדם דבוק בתורה, ומי שהוא כולו דבוק בתורה, דבקות לגמרי בלי שיוורים, זוהי הדרגה של תורה שנקרא רבנן, ואז התורה היא תבלין ליצר הרע.**

וברוך השם בזמנינו זכינו שאפשר להיות תורתו אומנותו כפשוטו ממש בלי דאגת הפרנסה, ואמנם לפעמים יש קשיים, אבל הקשיים הם ניסיונות מן השמים שאפשר לעמוד בהם, ומי שעומד בניסיון יש לו סיעתא דשמיא, ובימינו רואים זאת בחוש.

יראת שמים תנאי לקיום התורה

אמנם יש כאלה שזה לא בשלמות, וזה תלוי במה שאמרו (אבות ג, ט) "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו – חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו – אין חכמתו מתקיימת". צריכים שתהא יראה קודמת לחכמה, וכשהיראה קודמת לחכמה ממילא גם אין ביטול תורה, כי יראים ומפחדים מאיסור ביטול תורה, ומצד היראת שמים לא שייך ביטול תורה, ואז התורה היא בשלמות.

אבל אם חסר יראה כתוב בזוהר (מובא בנפ"ח ש"א פ"ג בהגהה) "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא", בלי יראת שמים חסר בשלמות התורה, ולא יצליח בתורה כמו שצריך. וזה גם כן בדוק ומנוסה, שמי שחסר לו ביראת שמים, תורתו אינה בשלמות.

וזה גם מה שאמרו באבות שם "כל שמעשיו מרובים מחכמתו – חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו – אין חכמתו מתקיימת", וענין חכמתו מרובה ממעשיו היינו למשל אם יש זמן שיכול ללמוד ומתבטל ואינו לומד, לימוד התורה הוא גם כן מעשה מצוה שצריך לקיימו, ואם יש בטלה זהו חיסרון בקיום המעשים, ונקרא חכמתו מרובה ממעשיו שאין חכמתו מתקיימת, וכבר אינו בדרגת רבנן.

ההצלחה בתורה בלימוד לפי טבעו

אבל ראיתי שיש כאלה שהם ממש ישרים בלבבותם, ורוצים בכל הלב ללמוד ולהצליח, ואף על פי כן יש להם קשיים בהצלחה בתורה. וזה בא מכוח כמה סיבות. הסיבה העיקרית הנפוצה מאד היא, שהלימוד הוא לא לפי הטבע שלהם, אלא הם רואים איך שאחרים לומדים, ויש טבע של חיקוי, וחושבים שאם פלוני הצליח כך גם אני צריך להצליח כך, וזה גורם שלומדים לא לפי הטבע, ואם לומדים לא לפי הטבע אי אפשר להצליח, כי אי אפשר ללכת נגד הטבע.

אדם שלומד לפי טבעו זה נותן לו שמחה וסיפוק, והוא שקוע בלימוד ויכול להצליח לפי כישרונותיו, ואין צריך להיות בעל כישרון מיוחד כדי להצליח בתורה, אלא כל אחד יש לו חלק בתורה, כמו שאמרו (עיין יומא עב, ב) כתר תורה מונח וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, כל אחד יכול לזכות לכתר תורה, לדרגה גבוהה של תורה, ואין זה תלוי בכישרונות, אלא העיקר תלוי במידות ובדבקות בתורה.

וראיתי בעצמי כאלה שבצעירותם לא היו בעלי כישרונות ולבסוף נעשו גדולי תורה, כיון שהיו בעלי מידות טובות, והיו דבוקים בתורה לפי כוחותם, לפי כישרונותיהם, ויצאו גדולים ממש! הכל תלוי כפי הדבקות בתורה ושלמות המידות. אך כאמור צריך שהלימוד יהיה לפי הטבע, ואם לומדים נגד הטבע אי אפשר להצליח.

הצלחת הלימוד ממקום שלבו חפץ

וזהו שאמרו (ע"ז י"ט, א) אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, היינו בצורת לימוד המושכת אותו שהוא נהנה ממנה. ומובא שם בגמרא המעשה עם לוי ורבי שמעון ברבי שלמדו תורה אצל רבי, וכשגמרו ענין אחד רצו להתחיל דבר חדש, והייתה שאלה מה ללמוד, לוי רצה ללמוד משלי ורבי שמעון ברבי רצה תהלים, ורבי שמעון ברבי הכריח את לוי ללמוד תהלים. ובאמת רבי התחיל ללמוד איתם תהלים, עם הדרשות שיש בחז"ל על פסוקי התהלים.

וכשהגיעו לפסוק "כי אם בתורת השם חפצו" פירש להם רבי ואמר: מהו "חפצו"? שצריך ללמוד מה שלבו חפץ, ואם ילמד דבר שאין לבו חפץ לא יצליח, וכששמע זאת לוי אמר: אם כן אני צריך ללכת, כיון שאני חפץ ללמוד משלי ולא תהלים, והסכים עימו רבי.

וטעם הדבר פירש רש"י שם: אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ – לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו, שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאוותו, עכ"ל, והיינו **כיון שבשעת הלימוד מחשבנו טרודה בדבר אחר, שאכפת לו למה אינו לומד את מה שהוא רוצה ללמוד, הרי לבו על תאוותו, והוא טרוד בזה, ואינו מרוצה ממה שהוא לומד, ואם אינו מרוצה בשעת הלימוד כבר אינו מתרכז בלימודו כראוי, ואינו מצליח בזה.**

חוסר סיפוק מפריע להצלחה

ובאמת יש כאלה מצוינים ממש, בעלי מידות טובות, שאינם מרוצים מעצמם, ומחמת זה אינם מצליחים בלימודם, והנה אם הלימוד הוא נגד הטבע ודאי שלא נהנים מהלימוד ואי אפשר להצליח, וצריך שיהא לימוד שמעניין ומושך לפי טבעו. אבל יש כאלה שאפילו שהלימוד מעניין והם לומדים לפי טבעם, אף על פי כן הם לא מרוצים מעצמם.

וראיתי אנשים כאלה, שהם מאד בעלי מדרגות, אבל הם חושבים שהם לא בשלמות, כי יש להם שאיפות, ומצטערים שלא הגיעו לשאיפותיהם, וזה גורם להם שאינם רגועים, וכשחסר רוגע בשעת הלימוד זה מפריע להצלחה.

והאמת צריכים לדעת שכל רגע שעוסקים בתורה זה דבקות בקדושה, ומי שעוסק בתורה שכינה שרויה עימו, כמו שאמרו (אבות ג, ו) עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם וכו' ומנין אפילו אחד וכו', וכשלומודים בהרגשה כזאת כבר אין זה קשה.

אך כאמור צריך ללמוד מה שלבו חפץ, ועד כדי כך רואים שאפילו לוי התנא, שלמד אצל רבי, את התורה של רבי, רבינו הקדוש! אף על פי כן לא היה יכול להתגבר על מה שלבו חפץ וללמוד מרבי, כי לא שייך שיהיה כולו מרוכז להבין את דברי רבי בזמן שלבו על תאוותו.

בחירת מקום לימוד המתאים לרמתו

ועוד דבר הנוגע בפרט לצעירים, שמחפשים ישיבות, וכל אחד רוצה ללמוד בישיבה יותר טובה, בעלת רמת לימוד יותר גבוהה.

אבל הנה מציינו (עירובין יג, א) שאמרו על רבי מאיר "מעיקרא אתא לקמיה דרבי עקיבא, ומדלא מצי למיקם אליביה אתא לקמיה דרבי ישמעאל וגמר גמרא, והדר אתא לקמיה דרבי עקיבא וסבר סברא", היינו שרבי מאיר למד בתחילה אצל רבי עקיבא, אבל רבי עקיבא אמר חידושי תורה עמוקים מאד, ורבי מאיר לא הבין את דבריו, ולכן הלך קודם לרבי ישמעאל ושם "גמר גמרא" בגירסא, דברים קלים שהוא הבין, מה שרבי ישמעאל לימד, ואחרי שלמד הרבה אצל רבי ישמעאל חזר לרבי עקיבא, ואז כבר הבין את דברי רבי עקיבא.

ועד כדי כך אומרת הגמרא (שם בע"ב) שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, היינו שהיה חריף יותר מכל התנאים, ומפני מה לא קבעו הלכה

כמותו? מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, היינו שהם לא הבינו את רבי מאיר, אבל רבי מאיר עצמו היה בדרגה גבוהה כל כך בתורה יותר מכל התנאים, ואף על פי כן כשהיו רבי עקיבא ורבי ישמעאל, ורבי עקיבא אמר דברי תורה עמוקים שרבי מאיר לא הבינם, הלך ללמוד אצל רבי ישמעאל ולא אצל רבי עקיבא.

ואילו בימינו, צעירים לא מבינים את זה, ומחפשים מקומות שאומרים שיעורים יותר עמוקים ויותר קשים, ואם השיעורים הם פשוטים ומבינים אותם, מזלזלים בהם. כך המציאות היום, וזו טעות! צריכים ללמוד היכן שיכולים להבין, ולא לחפש דברים קשים שאינם מובנים. ואם לא מבינים את מה ששומעים זהו חיסרון בשימוש החכמים, ובלי שימוש חכמים אי אפשר להצליח.

יש הרבה פרטים בדרך הלימוד, שבימינו יש הרבה שרוצים להצליח, ואינם מצליחים בגלל חסרון הידיעה בדרך הלימוד.

וכפי שהזכרנו צריכים גם מידות טובות, וזה דבר פשוט ומפורש בגמרות שצריכים צירוף מידות טובות עם הלימוד ביחד.

אופן הלימוד מרבתי מחברי ומתלמידי

ואופן הלימוד צריך להיות מרבתי מחברי ומתלמידי, כמו שאמרו (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם. מרבתי היינו שימוש חכמים כמו שצריך להיות – עם הכנעה גדולה לרבתי, ומחברי היינו דיבוק חברים.

וצריך להיות דיבוק חברים כמו שאמרו (שבת סג, א) שני תלמידי חכמים המחדדין זה לזה בהלכה, ופירש רש"י ששואלן ומשיבין ולא לקפח אלא להתחדד, ועוד שם: שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה כהלכה, ופירש רש"י נושאין ונותנין בה בנחת רוח מתעסקין כדי שילמדו זה מזה, ע"כ. והיינו לימוד של חברותא שכל אחד עוזר לשני, ורוצה להבין את השני, זה נקרא דיבוק חברים, שיש חברותא כזאת של אהבת הבריות, ובזה זוכים להצלחה של "מחברתי".

ומתלמידי יותר מכולם זה נוגע גם כן לכל אחד ואחד בכל מקום ומקום, שיש יותר כישרוניים ופחות כישרוניים, ומי שהוא פחות כישרוני והשני הוא יותר טוב ממנו הרי הם כרב ותלמיד, ואם הכישרוני מסביר בסבלנות לחברותא הפחות כישרוני, הרי הוא זוכה בזה להצלחה של "מתלמידי יותר מכולם". ולא צריך לחפש חברותא יותר טוב ממנו, אלא גם אם החברותא שווה עימו בכישרון, או יותר חלש ממנו, זה טוב מאד, וזהו מתלמידי יותר מכולם. זה בדוק ומנוסה. ויש כאלה שזקוקים ומוכרחים דווקא לחברותא כאלה.

הדברים שיביאו להצלחה

וכאמור, העיקר הוא המידות הטובות, ושאיפות של רוחניות, עם תורה ביחד שזה מחזק את כל השאיפות הפנימיות. ובצירוף תפילה, שבלי תפילה לא שייך, ואם אחד חושב ש"כוחי ועוצם ידי" הועיל בתורה, זה לא נכון, וכמו שבגשמיות אין כוחי ועוצם ידי, כך ברוחניות אין כוחי ועוצם ידי, וצריך סייעתא דשמיא, ובלי תפילה אין סייעתא דשמיא, כי אדם שאינו מבקש סימן שהוא חושב שהוא יכול להצליח בעצמו, וכבר אין לו סייעתא דשמיא, לכן צריך תפילה.

והכל צריך חיזוק תמיד, על ידי לימוד המוסר, בכל יום קצת, שזה דבר בדוק ומנוסה שזה עוזר, וזה חיוב, כמבואר בכל הפוסקים שיש חיוב להוסיף יראת שמים, ובלי זה אפשר להיכשל בהרבה דברים, ויש הרבה ידיעות חשובות בספרי המוסר.

אלו הם דברים שכולנו שואפים להם, והם דברים פשוטים וידועים לכל, אך כפי שכתב המסילת ישרים בהקדמתו יש דברים פשוטים וידועים שבני אדם מסיחים דעת ושוכחים מהם, ועל ידי המחשבה והעסק בדברים האלה ההצלחה בטוחה.

ובפרט אם מקבלים קבלה על המעשים הטובים, ידוע מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ב, י) שנחשב בזה כאילו עשאה, אם השאיפות הטובות הם שאיפות אמיתיות, ומקבל קבלה אמיתית לשמוע מוסר החכמים ולקיים את כל דבריהם, זוכה כבר מעכשיו בכל הזכויות של המעשים הטובים שעתיד לעשות כאילו עשאה, וזה זכויות גדולות מאד ליום הדין לזכות לגמר חתימה טובה!

שמחת בית השואבה בישיבת נחלת בנימין

בסוכת ראש הישיבה הגר"ד יעקובוביץ שליט"א, מוצש"ק חוה"מ סוכות תשע"ח

בתורה, והנני חשוב יותר מכל מי שלא לומד! יש כאלה שלא זכו לעסוק בתורה, ואני בלימוד התורה שלי מזכה גם אותם, ומשפיע עליהם קדושה. הרי צריך להיות שמח ומאושר בזה. כל בחור בישיבה, אין זה משנה אם בישיבה קטנה או בישיבה גדולה, ואין זה משנה איזו רמה ודרגה בלימוד יש לו, צריך לשמוח, ואם היה שמח בחלקו כבר היה למדן גדול מאד, כי מי ששמח יש לו הצלחה, שהשמחה נותנת מרץ, וכל אחד יכול להיות למדן גדול, גם אם אינו בעל כשרונות מיוחדים.

מרוח החזון איש זצ"ל סיפר על אחד שבבחרותו לא היה בעל כשרון כלל, וכשלמד דברי רש"י הפשוטים "כל תיבה הצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה כגון מצרים מצרימה" לא הבין הפירוש בזה, איפה יש למ"ד במילה מצרים... ואף על פי כן הוא למד ולבסוף נהיה למדן גדול. ואמר החז"א כי זהו בזכות שהסתבא שלו בכתה בהדלקת הנרות שהילדים והנכדים שלה יהיו תלמידי חכמים, בזכות זה הוא הצליח.

וכל שכן אם הילד בעצמו בוכה ומתפלל בדמעות על הצלחה בתורה, קל וחומר שיצליח! ומעשה שהיה בירושלים עם הגה"צ רבי הערש מיכל שפירא זצ"ל בעל ציץ הקודש, שכשהיה ילד קטן פעם ראהו שמש בית הכנסת שהוא נכנס מאחורי הפרוכת ובוכה מול ארון הקודש, והשמש היה רגיל שאנשים מבוגרים שיש להם צרות באים ובוכים, אבל דבר כזה לא ראה שילד קטן יבוא ויבכה שם, ושאל אותו על מה בכית? והשיב: אני רוצה להיות למדן! וביקשתי מהקב"ה שאזכה ללמוד תורה ולהבין, ובאמת בקשתו נתקבלה, והוא זכה להיות מהגאונים, מגדולי הדור.

ובנו הגה"צ רבי בן ציון שפירא זצ"ל גם כן היה בעל מופת, ומעשה שהיה בזמן המלחמה באחד שהיה כאן בארץ ישראל, ואילו אשתו ובני משפחתו נשארו בפולין, ולא ידע מה נעשה איתם, ודאג מאד לשלומם, והלך לכותל המערבי, ופגש שם את רבי בן ציון, ועשה עליו רושם שהוא איש קדוש וביקש ממנו שיגיד לו מה קורה שם בפולין עם המשפחה, ובתחילה סירב לענות לו, אך לאחר שהפציר בו הרבה, עצם עיניו ואמר לו: "זוגתך נמצאת עכשיו אצל אביה, כולם בריאים, והוא האב, יושב על יד שולחן ולומד גמרא", והזהירו שלא יספר זאת כל עוד שהוא חי. ככה שייך רוח הקודש לדעת מה נעשה במקומות רחוקים.

*

על כל פנים צריכה להיות שמחה בתורה, וזהו גם ענין שמחת יום טוב, לא סתם שמחה שיש יין או משקאות טובים אחרים הגורמים מצב רוח טוב ושמחה, אלא כמו שכתוב "וישמחו בך ישראל מקדשי שמך", וישמחו בך, נגילה ונשמחה בך, שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל כמו שכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב, שמחה בקדושה, במה שאנחנו יהודים, שיש לנו תורה, ויש לנו ימים טובים, שמחה ברוחניות!

וזהו ענין "השמח בחלקו" שהוא מהדברים שהתורה נקנית בהם, ונכלל בזה לשמוח בחלקו במעלות הרוחניות שיש לו, שהוא לומד תורה ומקיים מצוות, כמה תורה שיש לו, וכמה שהוא מכון בתפילה, וכמה מידות טובות שיש לו, כל אחד לפי דרגתו צריך לשמוח בחלקו, ויחד עם זה לשאוף להתקדם ולהשיג עוד מדרגות, והשמחה היא מצוה גדולה וזכות עצומה לקבל עוד סייעתא דשמיא. זהו דבר חשוב מאד לדעת.

ועכשיו שאנו נמצאים כאן בשמחה, ועוסקים בשמחה, זה יהיה הכנה לשמוח במה שיש לנו, שאנחנו בני תורה, שיש לנו תורה, ויש לנו מידות טובות, ויש לנו גם יראת שמים, הרבה מעלות יש לנו, וצריכים לשמוח ולשמח בהם, ובזה נזכה להצלחה וסייעתא דשמיא בכל מה שצריך, פה במקום הזה שהוא עכשיו "אכסניה של תורה", וגם בישיבה במקומה, בכל מקום נזכה להצלחה ברוחניות וגם בגשמיות, בגשמיות לצורך הרוחניות, יהיה הצלחה וסייעתא דשמיא!

אנחנו עוסקים עכשיו בשמחה, שמחת יום טוב, זכר לשמחת בית השואבה שהייתה בבית המקדש, ומהו הענין של שמחת בית השואבה? מצינו בזה מחלוקת בראשונים, דעת רש"י בסוכה (דף מ"ב ע"ב ודף נ' ע"א) שהוא לכבוד ניסוך המים, ואילו הרמב"ם כתב (הלכות לולב פ"ח ה"ב) שהוא משום שמחת יום טוב שנאמר ושמחתם לפני השם אלוקיכם שבעת ימים. והנה לפי דברי רש"י מובן למה דווקא בחג הסוכות עשו כן, כי רק בסוכות היה ניסוך המים ולא בכל המועדים, אבל לפי הרמב"ם שהוא מצד שמחת יום טוב, הרי גם בשאר ימים טובים יש מצות שמחת יום טוב, ומדוע לא עשו שמחה זו גם בשאר ימים טובים.

אמנם באמת אנו רואים שחג הסוכות נקרא "זמן שמחתנו", ואילו פסח נקרא זמן חירותנו, ושבעות זמן מתן תורתנו, ורק חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, ואמרו בילקוט (אמור תרנד) אתה מוצא שלוש שמחות כתיב בחג: ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני השם אלוקיכם שבעת ימים, אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה? שבפסח התבואה נידונית ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה... וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת... מפני שהתבואה נכנסת בפנים, ומה טעם אין כתוב שם שתי שמחות לפי שפירות האילן נידונין... אבל בחג לפי שנטלו הנפשות דימוס ביום הכיפורים... ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתב שלוש שמחות, ע"כ.

ולכן סוכות נקרא זמן שמחתנו, שיש בו שמחה יותר משאר המועדים, ואמנם הטעם מבואר מפני שהוא "חג האסיף", ויש בו שמחה גשמית על אסיפת התבואה, שאוספים את כל מה שצמח ומכניסים באוצר, וזוהי שמחה גשמית, אבל יש גם שמחה רוחנית, כי זה לעומת זה עשה האלוקים, והוא זמן שיש בו השפעה של שמחה ברוחניות.

*

ובאמת, שמחה ברוחניות זה דבר חשוב מאד, שכמדומה לא מקיימים אותו כמו שצריך. הנה מי שיושב ועוסק בתורה, בחור בישיבה ששומע שיעור, ולומד ומבין את מה שהוא לומד, יותר או פחות, כל אחד לפי הבנתו, הרי הוא עוסק בתורה, ועסק התורה זה דבר עצום.

תלמוד תורה כנגד כולם, על איזה תורה מדובר, וכי דווקא תורה של הגאון מוילנא, או תורה של הנתיות והקצות, רק היא כנגד כולם? הרי בודאי גם תורה של בחור בישיבה היא כנגד כולם, ולמשל כשיש שאלה מה לעשות, האם תורה או מצוה, אם המצוה אינה מצוה עוברת אזי התורה קודמת למצוה, יש כל מיני מצוות ומעשי חסד שיש גם אחרים שיכולים לעשות אותם, אבל יש גם תורה, והתורה קודמת לכל, שתלמוד תורה כנגד כולם, וזהו בתורה של כל אחד ואחד.

אפילו הילד הכי קטן, שלומד בחיידר, כפי הבנתו, גם התורה שלו היא כנגד כולם! ואדרבה בתורה של ילדים יש מעלה שהוא הבל שאין בו חטא, כמו שאמרו (שבת קיט, ב) אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן, אמר ליה רב פפא לאביי דידי ודידך מאי? אמר ליה אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא, וילדים שלפני בר מצוה עוסקים בתורה, זהו הבל שאין בו חטא, ומציל ומגין על הדור יותר מהתורה של רב פפא ואביי! ואמנם זה דבר שקשה להבינו אבל כך כתוב.

וכאמור אפילו ילד קטן שלמד ומבין רק משהו, זה גם כן כנגד כולם, כל שכן מי שלומד בישיבה כבר, בישיבה קטנה או בישיבה גדולה, והוא לומד גמרא, תורה שבעל פה, שעל זה אמרו (גיטין ס, ב) לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, ומבין את מה שהוא לומד, אפילו אם מבין רק בפשטות, כל אחד לפי דרגתו כמה שמבין, זהו תלמוד תורה שהוא כנגד כולם. ואם כן כמה שמחה צריכה להיות בזה!

ולא רואים כל כך את השמחה, שירגיש מאושר, שאני הבחור הצעיר בן השש עשרה, או בן חמש עשרה, או בן שמונה עשרה, זוכה ללמוד ולעסוק

לע"נ הרבנית הצדקנית, אמן של בנות ישראל, מרת **בת שבע אסתר קניבסקי** ע"ה
אשת חבר יבלחט"א מרן שר התורה רבינו הגר"ח שליט"א בת מרן גאון ישראל רבינו יוסף שלום זצוק"ל
נלב"ע שבת חוה"מ סוכות י"ז תשרי תשע"ב - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת
הר"ר **מרדכי** ב"ר **יעקב** ז"ל
נלב"ע י"ח תשרי - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת
הרב **יעקב** ב"ר **גרשון** זצ"ל
נלב"ע י"ח תשרי - תנצב"ה

לע"נ הרבנית הצדקנית, אמה של מלכות, מרת **העניא רחל אדלשטיין** ע"ה
אשת חבר יבלחט"א רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א בת הגאון רבי יהושע זליג דיסקין זצ"ל
נלב"ע ערב חג הסוכות י"ד תשרי תשס"ב - תנצב"ה